

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร" ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง เอกสาร ตำรา และงานวิจัย โดยได้นำเสนอความลำดับหัวข้อดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมศึกษา
 - 1.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา
 - 1.2 จุดมุ่งหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา
 - 1.3 เป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา
 - 1.4 หลักการของสิ่งแวดล้อมศึกษา
 - 1.5 วิธีสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา
2. การศึกษานอกชั้นเรียน
 - 2.1 ความหมายของการศึกษานอกชั้นเรียน
 - 2.2 มโนทัศน์พื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษานอกชั้นเรียน
 - 2.3 คุณค่าของการศึกษานอกชั้นเรียนกับสิ่งแวดล้อมศึกษา
3. ค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา
 - 3.1 ความหมายของค่าย
 - 3.2 ประวัติค่ายในประเทศไทย
 - 3.3 ประเภทของค่ายพักแรมตามลักษณะและวิธีจัด
 - 3.4 ความหมายของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา
 - 3.5 ความสำคัญของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา
 - 3.6 วิธีการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศึกษา
 - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับค่ายพักแรม

1. สิ่งแวดล้อมศึกษา

1.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา

ได้มีนักการศึกษา หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ให้ความหมายของ " สิ่งแวดล้อมศึกษา " (Environmental Education) ไว้ดังนี้

วิจารณ์ คงพล (2520:34) ได้อธิบายว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นกระบวนการทางการศึกษา เพื่อพัฒนาพลเมือง ให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และให้เกิดความตระหนักในความรับผิดชอบ และมองเห็นทางเลือกที่ดีในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสนใจในการปฏิบัติเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีคุณภาพเหมาะสมแก่การดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิต

เกษม จันทร์แก้ว และประพันธ์ โกษสมบุรณ์ (2525 : 7) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาว่าเป็นกระบวนการให้ความรู้อย่างมีระบบและแบบแผนในการพัฒนาทักษะ เจตคติ และประสบการณ์ ทำให้เกิดความคิดรวบยอด ในการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ไขปัญหาเป็น ต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2532:4) ให้คำจำกัดความของสิ่งแวดล้อมศึกษาว่า เป็นกระบวนการการศึกษาที่เน้นความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจัยทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อมนุษย์เพื่อสร้าง เจตคติ พฤติกรรม และค่านิยม ในอันที่จะรักษาหรือพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของคนและของมนุษย์โดยรวม

ลัดดาวัลย์ กัณห์สุวรรณ (2535:4) ได้กล่าวถึงความหมายสิ่งแวดล้อมศึกษาว่า เป็นกระบวนการการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดค่านิยมในความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และให้รู้เกี่ยวกับแนวความคิดหลักเพื่อพัฒนาทักษะ และเจตคติให้เข้าใจและซาบซึ้งถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และมีให้รู้จักตัดสินใจ ให้มีการแสดงออกที่เหมาะสมเกี่ยวกับประเด็นขัดแย้งเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อม

วัฒนา เต่าทอง (2539:3) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการเสริมค่านิยมและความเข้าใจ ในอันที่จะพัฒนาประสบการณ์ เจตคติที่จำเป็นต่อความเข้าใจและเห็นคุณค่า

ของความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเงื่อนไขการปฏิบัติที่นำไปสู่การตัดสินใจ และการกำหนดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสิ่งแวดล้อม

วราพร ศรีสุพรรณ (2539:65) สิ่งแวดล้อมศึกษา คือ กระบวนการทางการศึกษาที่จะทำให้คนเรารู้จักธรรมชาติและรู้จักบทบาทและฐานะของคนที่มีพันธกิจกับองค์ประกอบอื่นๆ โดยมีเป้าหมายที่จะให้บุคคลดำรงชีวิตอยู่อย่างประสานสอดคล้องกับธรรมชาติ พร้อม ๆ กับอยู่ในสังคมทั้งระดับท้องถิ่น ประเทศ และโลกอย่างปรกติสุข

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2539:4) ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการให้การศึกษา การฝึกอบรมและการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อันเป็นความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตทั่วไป เป็นความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพทุกสาขาและเป็นความรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน สังคม ประเทศ และโลก

เอ็ม ดี สวาน (M.D.Swan 1969:26) ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ว่า เป็นการศึกษาก่อนที่จัดขึ้นเพื่อให้พลเมืองมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และมีการเร่งเร้าบุคคลทั้งหลายให้ร่วมมือกันในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO 1980 a:21) ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาจากการประชุมที่เมืองทบิลีซี (Tbilisi Conference 1977) ว่าเป็นส่วนบูรณาการของการศึกษาซึ่งควรเป็นการเน้นปัญหาและสหวิทยาการ ควรมีเป้าหมายในการสร้างค่านิยม ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีโดยส่วนรวมและสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงออกและควรเป็นแนวทางสำหรับการสร้างความสำนึกทั้งในปัจจุบันและอนาคต

วิลเลียม บี สแตป และโดโรธี เอ คอกซ์ (William B.Stapp and Dorothy A.Cox 1981:3) ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาว่า เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาประชากรโลกให้มีความตระหนักและห่วงใยในเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งหมด และปัญหาที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีความรู้ เจตคติ แรงจูงใจ มีทักษะในการปฏิบัติงานป้องกันและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมศึกษาในความหมายที่ใช้ในหลักสูตรของออสเตรเลีย ค.ศ.1988 (อ้างถึงใน วินัย วีระวัฒนานนท์ 2539:3) ให้ความหมายไว้ว่า สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นกระบวนการที่จะสร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีเจตคติและทักษะที่จะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จากความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าสิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ประกอบด้วย

1. การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ เรื่องสิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาเจตคติ ค่านิยม ในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม
3. การสร้างความตระหนักที่จะนำไปสู่พฤติกรรมในความรับผิดชอบต่อการระวังรักษา และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม
4. การพัฒนาการคิดวิเคราะห์ที่จะนำไปสู่ความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 จุดมุ่งหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา

จากปฏิญญาสากลเบเลเกรคได้วางจุดมุ่งหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้ (UNESCO 1976:2)

1. ความตระหนัก (Awareness) ให้บุคคลและสังคมมีความตระหนักและตื่นตัวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวมและปัญหาที่เกี่ยวข้องด้วย
2. ความรู้ (Knowledge) ให้บุคคลและสังคมมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวม รวมทั้งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและความรับผิดชอบต่อมนุษย์ในปัญหาเหล่านั้น
3. เจตคติ (Attitude) ให้บุคคลและสังคมมีค่านิยมทางสังคมที่มีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อมและแรงจูงใจที่จะมีส่วนร่วมในการป้องกันและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม
4. ทักษะ (Skill) ให้บุคคลและสังคม มีความชำนาญในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ความสามารถในการประเมินผล (Evaluative Ability) ให้บุคคลและสังคมประเมินมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษาโครงการในแง่ปัจจัยต่าง ๆ ทางนิเวศวิทยา ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม จริยธรรม และการศึกษา
6. การมีส่วนร่วม (Participation) ให้บุคคลและสังคม มีการพัฒนาความรู้ลึกที่จะมีความรับผิดชอบและเห็นว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องเร่งด่วน โดยยึดมั่นต่อแนวทางการปฏิบัติหรือวิธีการที่

เหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น

จากการประชุมสิ่งแวดล้อมศึกษาระหว่างประเทศ (The Intergovernmental Conference on Environmental Education) ที่เมืองทบิลีซี (Tbilisi) ประเทศรัสเซีย ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้ (UNESCO 1978 :26-27)

1. ความตระหนัก (Awareness) เพื่อช่วยให้บุคคลและสังคมได้มีความตระหนัก และมีความรู้สึกที่ไวต่อสิ่งแวดล้อมทั้งมวลและปัญหาที่เกิดขึ้น
2. ความรู้ (Knowledge) เพื่อให้บุคคลและสังคมได้มีประสบการณ์หลาย ๆ ด้าน มีความเข้าใจขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และปัญหาที่เกิดขึ้น
3. เจตคติ (Attitude) เพื่อให้บุคคลและสังคม ได้มีค่านิยมและความรู้สึกห่วงใยต่อเรื่องสิ่งแวดล้อม และมีความพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมปรับปรุงและป้องกันสิ่งแวดล้อม
4. ทักษะ (Skill) เพื่อให้บุคคลและสังคม มีทักษะในการแยกแยะและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. การมีส่วนร่วม (Participation) สนับสนุนให้บุคคลและสังคมมีโอกาสเข้าร่วมรับผิดชอบในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสีงแวดล้อม

จากข้อมูลของ UNESCO ที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า จุดประสงค์ของสิ่งแวดล้อมศึกษามุ่งให้ทั้งบุคคลและสังคมเกิดความตระหนักร่วมกันในการที่จะพัฒนา ความรู้ ทักษะ เจตคติ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้วยวิธีการที่เหมาะสม

1.3 เป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา

จากการประชุมนานาชาติ ที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย ได้ร่างเป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้ (UNESCO 1976:2) เป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาพลโลกให้มีความตระหนักและห่วงใยในสิ่งแวดล้อม และปัญหาที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ด้วยการให้ความรู้ ทักษะ เจตคติ อารมณ์ และการมีส่วนร่วมในการทำงานทั้งในส่วนบุคคลและสังคมเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมปัจจุบันและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จากการประชุมสิ่งแวดล้อมศึกษาระหว่างประเทศ ที่เมืองทบิลีซี (Tbilisi) ประเทศรัสเซีย ปี ค.ศ.1977 (UNESCO 1980:26) ได้ร่างเป้าหมายสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้ประชากรโลก มีความตระหนักชัดในเหตุการณ์และความสัมพันธ์ระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง กับระบบนิเวศเมืองและชนบท
2. เพื่อให้ประชากรโลกได้รับความรู้ มีค่านิยม เจตคติ และทักษะที่จำเป็นเพื่อใช้ในการ ป้องกันและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อสร้างแบบแผนพฤติกรรมที่เหมาะสมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทั้งของบุคคล กลุ่มและสังคม

อุบลพงษ์ วัฒนเสรี (2537:142) กล่าวถึงเป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาว่า ภาระหลักของ การศึกษาสิ่งแวดล้อมในวันนี้คือ การให้การศึกษาแก่เยาวชนและคนไทยทุกคนมีความสามารถ จัดการ และปกป้องดูแลสภาพแวดล้อมของแผ่นดินได้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2539:4) กล่าวถึงเป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ว่า สิ่ง แวดล้อมศึกษามีเป้าหมายที่จะให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและพัฒนา คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบ การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องอาศัยความรู้สึกระหนักที่จะรับผิดชอบร่วมกัน การอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้วยความรู้ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและชีวิต อัน จะนำไปสู่การมีจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อมขั้นในสังคม

จากเป้าหมายข้างต้น สามารถสรุปเป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาได้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาประชากรโลกในส่วนของ

- 1.1 ความรู้
- 1.2 ทักษะ
- 1.3 อารมณ์
- 1.4 เจตคติ
- 1.5 ความรับผิดชอบ
- 1.6 ความตระหนักและห่วงใย

ในสิ่งแวดล้อมและปัญหาที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2. เพื่อให้เกิดกระบวนการตัดสินใจในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมปัจจุบันและป้องกันปัญหาที่จะเกิด ขึ้นในอนาคต

เป้าหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการนำไปสู่ความพร้อมที่จะนำสังคมเข้าเผชิญหน้ากับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเกิดขึ้นอย่างมีระบบ

1.4 หลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา

ได้มีองค์กรและบุคคลที่ดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา ให้หลักการสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้หลากหลาย ดังนี้

1. อนุสัญญาสากลเบลเกรด (UNESCO 1976:2) ได้กำหนดหลักการของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ ดังนี้

1.1 สิ่งแวดล้อมศึกษา จะต้องพิจารณาการศึกษาสิ่งแวดล้อมทั้งมวล ทั้งด้านธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งนิเวศวิทยา การเมือง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม กฎหมาย วัฒนธรรมและสุนทรียภาพ

1.2 สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรเป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีพ

1.3 สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรเป็นลักษณะสหวิทยาการ

1.4 สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

1.5 สิ่งแวดล้อมศึกษา การพิจารณาเรื่องสิ่งแวดล้อมควรมองภาพรวมในระดับโลก ในขณะที่เดียวกันต้องคำนึงถึงความแตกต่างกันของแต่ละภูมิภาคด้วย

1.6 สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรเน้นสถานการณ์สิ่งแวดล้อมทั้งปัจจุบันและอนาคต

1.7 สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรพิจารณาการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทั้งมวล โดยคำนึงถึงสัดส่วนและผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

1.8 สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรส่งเสริมให้เห็นถึงคุณค่าและความจำเป็นในการที่จะร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและระดับโลก

2. จากการประชุมของสหประชาชาติ ที่เมืองทบิลีซี ประเทศสหภาพโซเวียต เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ.1977 (UNESCO 1978 a : 27) ได้ยืนยันหลักการสำคัญของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้

2.1 ประกาศร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงความร่วมมือกันในอนาคต โดยนำความรู้และข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีมาใช้ เพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจ

ที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้จะต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวัง

2.2 สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรจัดให้มนุษย์ทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ตลอดจนสื่อมวลชนทุกแขนงควรเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ บุคคลากรที่มีบทบาทในการกำหนดโครงการ นโยบายในการพัฒนาประเทศควรได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็น ในการที่จะรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

2.3 สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรเป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตลอดเวลา

2.4 สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรมุ่งเน้นที่ชุมชน โดยให้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาและความรับผิดชอบต่ออนาคตโดยชุมชน

3. วินัย วีระวัฒนานนท์ (2539 : 31) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา ไว้ว่า สิ่งแวดล้อมศึกษานับเป็นการศึกษาเพื่อสันติภาพ ด้วยการระงับข้อขัดแย้งระหว่างประเทศ การอยู่ร่วมกัน และจัดข้อแตกต่างด้านเชื้อชาติ ข้อขัดแย้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ นอกจากนั้นให้พิจารณาถึงสิทธิของบุคคลที่จะได้ รับสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยเท่าเทียมกัน

จากหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นหลักการที่เน้นถึงความร่วมมือกันของบุคคล หน่วยงาน องค์กรทุกส่วนในสังคมในการร่วมกันแก้ไขปัญห สิ่งแวดล้อม และเห็นควรให้การศึกษามีสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เน้นการศึกษาที่เป็นวิถีชีวิตให้มากขึ้น

1.5 วิธีสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา

ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงวิธีสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้อย่างหลากหลายดังนี้

นาตยา ภัทรแสงไทย (2520:47-49) กล่าวว่า การสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคมในชุมชนให้เกิดประโยชน์เหมือนเป็นห้องปฏิบัติการ และได้ให้ตัวอย่างของวิธีสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ควรจัดให้แก่ักเรียน โดยเน้นการศึกษานอกห้องเรียน เป็นประสบการณ์ที่ให้นักเรียนได้สัมผัสโดยตรงกับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือเกิดขึ้นเอง อาจจะไปค่ายพักแรม หรือทัศนศึกษา

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2530:155-157) ได้เสนอตัวอย่างวิธีสอนทางด้านสิ่งแวดล้อมในส่วนของการศึกษานอกห้องเรียน (Outdoor Education) ว่าเป็นการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยตรงจากธรรมชาติ การนำนักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ อาจจะต้องใช้เวลาในการไปและการเตรียมการมาก ผู้สอนจะต้องมีเป้าหมายที่แน่นอนก่อนพานักเรียนออกไป ว่าต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง จะให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอะไรในขณะที่จะไป และจะประเมินผลได้อย่างไรว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ตามที่ผู้สอนตั้งเป้าหมายไว้ การเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาสิ่งแวดล้อมบางแขนงมาบรรยาย หรืออภิปรายให้นักเรียนได้ซักถามจะเป็นการเพิ่มให้นักเรียนมีความสนใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2534:24) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา ไว้ดังนี้

1. นำปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น ชุมชน ประเทศ และโลกมาจัดการเรียนการสอนและรณรงค์โดย เน้นให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์ และผลกระทบซึ่งกันและกันของปัญหา
2. นำเหตุการณ์จริง หรือสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน ประเทศและโลกจากสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนต์ ให้นักเรียนได้ศึกษา ได้อภิปราย
3. ให้นักเรียนไปศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาในท้องถิ่น และวิเคราะห์คิดหาทางแก้ไข
4. ศึกษาการ์ตูน บทความ หรือแนวคิดของบุคคลต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษาในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 22-29 กันยายน พ.ศ. 2523 (UNESCO, 1980:19) ที่ประชุมได้เสนอวิธีสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา สรุปได้ว่า วิธีสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน ครูจะต้องให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง ประสบการณ์เหล่านี้อาจจะกำหนดขึ้นโดยครูและนักเรียนร่วมกัน

แบร์รี่ ลอว์ (Barry Law) (2539:4) กล่าวว่า การเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพการเรียนการสอนจะต้องประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ คือ การศึกษาในสิ่งแวดล้อม การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และการศึกษาเพื่อสิ่งแวดล้อม ควรเป็นการสอนที่ให้ประสบการณ์ภายนอกชั้นเรียนทั้งที่เป็นธรรมชาติหรือจากสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นมาช่วยให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ตรง และการเชื่อมโยงหลักสูตรเข้ากับความเป็นไปในโลกปัจจุบัน

จากการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับวิธีสอนของนักการศึกษาและนักสิ่งแวดล้อมศึกษา สรุปได้ว่า การสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาควรควรใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงโดยเฉพาะ ประสบการณ์โดยตรงจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การนำนักเรียนออกไปศึกษานอกชั้นเรียน การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล การสอนแบบแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานได้ด้วยตนเอง

2. การศึกษานอกชั้นเรียน (Outdoor Education)

2.1 ความหมายของการศึกษานอกชั้นเรียน

มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการศึกษานอกชั้นเรียน หรือการศึกษานอกสถานที่ (Outdoor Education) ไว้ดังนี้

ศิริวรรณ ศรีพหล (2525:3) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกชั้นเรียนไว้ว่า เป็นการศึกษานอกห้องเรียนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้สัมผัสสภาพที่แท้จริงของสิ่งที่ได้ศึกษาไปแล้ว หรือกำลังศึกษาอยู่ วิธีการสอนนี้มุ่งให้เป็น การส่งเสริมความเข้าใจในหลักการ ทฤษฎี เนื้อหาสาระที่ได้เรียนในชั้นก่อนไปศึกษานอกสถานที่ การศึกษานอกชั้นเรียนจะเป็นการไปดูหรือศึกษาในสิ่งที่น่าสนใจ เช่น การไปชมพิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ โรงงาน อุตสาหกรรม สถานที่สำคัญของราชการ ฯลฯ การไปศึกษานอกสถานที่นี้ จะทำให้ผู้เรียนได้รับรู้และคุ้นเคยกับสภาพที่แท้จริงของสิ่งนั้น ๆ รวมทั้งเป็นการเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นแต่ในห้องเรียน เท่านั้น การเรียนการสอนด้วยการไปศึกษานอกสถานที่จะทำให้ผู้เรียนมีชีวิตชีวา และมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลภายนอกโรงเรียน ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนความรู้ไปในตัวด้วย

วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2525:24) ได้สรุปความหมายของการศึกษานอกชั้นเรียนว่า เป็นการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ที่เรียน เพื่อคำตอบเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน เป็นการนำ ชุมชน กับโรงเรียนเข้ามาเกี่ยวข้องกันโดยใช้แหล่งวัสดุจริงที่ครูและนักเรียนสามารถศึกษาและก่อให้เกิด ความรู้และประสบการณ์ที่เป็นจริงได้มาก โดยเฉพาะเกี่ยวกับภูมิประเทศ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติความเป็นมา เป็นต้น

จอห์น เจ เคิร์ก (อ้างถึงใน จรินทร์ ธานีรัตน์ 2519:89) กล่าวถึงการศึกษานอกชั้นเรียน ว่าหมายถึงวิธีการใช้สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอบร้อมกลมกลืนนักเรียนให้รักและมีจริยธรรมต่อสิ่งมีชีวิต

เช่นพืชพันธุ์ ป่าไม้และสัตว์ ตลอดจนพันธุ์คน แหล่งน้ำ เพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้เกิดประสบการณ์
รวมทุกๆ ด้าน

เจ อับรัสคาโตและเจ ฮาร์ดาร์ด (J.Abruscato and J.Hassard 1976:149) ให้ความ
ความหมายของการศึกษานอกชั้นเรียนไว้ว่า เป็นต้นกำเนิดของการเรียนรู้และการสำรวจสำหรับเด็ก พ่อ
แม่และครูทำให้การเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนมีความชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นการเชื่อมระหว่าง
การเรียนในชั้นเรียนของเด็กกับประสบการณ์ที่เด็กได้พบเห็นจากภายนอกโรงเรียน

เจ อาร์ เดคเกอร์และซี เอ เดคเกอร์ (J.R.Decker and C.A.Decker 1984:102)
ให้ความหมายของการศึกษานอกชั้นเรียนว่า เป็นการวางแผนพาเด็กไปศึกษา ณ ที่ใดที่หนึ่งนอกห้องเรียน
หรือนอกอาคารเรียน อาจเริ่มต้นด้วยการเดินเท้าจนถึงการใช้พาหนะ

จากความหมายของการศึกษานอกชั้นเรียน(Outdoor Education) ที่นักการศึกษากล่าวไว้
ข้างต้น สรุปว่า การศึกษานอกชั้นเรียน เป็นการเชื่อมโยงการศึกษาประสบการณ์ตรงจากธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมนอกโรงเรียน กับหลักการ ทฤษฎี และเนื้อหาสาระในชั้นเรียน เพื่อให้เกิดพัฒนาการ
เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่จริง

2.1 มโนทัศน์พื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษานอกห้องเรียน

ธิดา พิทักษ์สินสุข (2533:32-33) ได้รวบรวมมโนทัศน์การศึกษานอกชั้นเรียนจากการค้นคว้า
วิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้สรุปได้ดังนี้คือ

มโนทัศน์ที่ 1 การศึกษานอกห้องเรียน เป็นวิธีการหนึ่งของการศึกษาซึ่งหมายถึงการศึกษาที่อยู่
ภายนอกของห้องเรียนทั้งหมด ทุกสาขาวิชาในหลักสูตรการศึกษา เพื่อทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุด

มโนทัศน์ที่ 2 วิธีการจัดการศึกษานอกห้องเรียน เป็นการกระตุ้นให้เกิดการศึกษาจากสภาพ
แวดล้อมนอกห้องเรียน ซึ่งหมายถึงประสบการณ์จากการทัศนศึกษา เกษตรกรรม และการพักผ่อน
 เป็นต้น

มโนทัศน์ที่ 3 การศึกษานอกห้องเรียนไม่สามารถแยกออกจากการจัดการศึกษาในห้องเรียนในสาขาวิชาต่างๆได้ เช่น สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ คณิตศาสตร์

มโนทัศน์ที่ 4 การศึกษานอกห้องเรียนไม่ได้จัดเพื่อทดแทนตำราเรียน ซึ่งเป็นสื่อทางอ้อม แต่เป็นการศึกษานอกสถานที่เป็นการเรียนการสอนที่มุ่งเพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง หากยิ่งเรียนรู้ผ่านทางประสบการณ์ตรงมากเท่าไร ก็ยิ่งเพิ่มประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ในอัตราส่วนมากขึ้นเท่านั้นด้วย

มโนทัศน์ที่ 5 การศึกษานอกห้องเรียนเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์และประสบการณ์ร่วมกันระหว่างเด็กกับครู

มโนทัศน์ที่ 6 การศึกษานอกห้องเรียนไม่สามารถแยกออกจากชีวิตได้ การศึกษานอกห้องเรียนเป็นกระบวนการต่อเนื่องของชีวิต

มโนทัศน์ที่ 7 การศึกษานอกสถานที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งต่าง ๆ โดยให้เด็กพัฒนาความสำคัญของชีวิตผ่านการสำรวจทางนิเวศวิทยา ที่เป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมา

มโนทัศน์ที่ 8 การศึกษานอกห้องเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายทางการศึกษา เช่น เดียวกับการศึกษาในห้องเรียน

จากมโนทัศน์การศึกษานอกห้องเรียนดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า

1. การศึกษานอกห้องเรียนมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการศึกษาในห้องเรียน
2. การศึกษานอกห้องเรียนมุ่งให้ผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงอย่างต่อเนื่อง
3. การศึกษานอกห้องเรียนมุ่งให้เกิดความสัมพันธ์และประสบการณ์ร่วมกัน ระหว่างครูกับนักเรียน
4. การศึกษานอกห้องเรียนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนิเวศวิทยา และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

2.3 คุณค่าของการศึกษานอกชั้นเรียนกับสิ่งแวดล้อมศึกษา

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงคุณค่าของการศึกษานอกชั้นเรียนที่มีส่วนพัวพันกับกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้

นิคม ทาแดง (2524:256) ได้กล่าวถึงคุณค่าของการศึกษานอกชั้นเรียน ว่าเป็นการศึกษาที่เด็กนักเรียนจะได้ประสบการณ์ต่อไปนี้

1. ประสบการณ์ธรรมชาติศึกษานอกห้องเรียน

ธรรมชาติโคจรรอบห้องเรียนซึ่งได้แก่ สีเขียวของใบไม้ รูปทรง และสีของดอกไม้ ดอกหญ้า แมลง สัตว์ตัวเล็ก ๆ ในสนามหญ้า แสงแดด สายลม ทุกๆ อย่าง ล้วนเป็นสิ่งเร้าสำหรับเด็ก ให้เด็กเข้าใจชีวิตในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และค่อยๆ สะสมความเข้าใจในรูปแบบของชีวิต และความ เป็นไปของธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของมนุษยชาติทั้งหมด เด็กมีความสนใจในต้นไม้ต้นหญ้า เป็นพื้นฐานโคจรธรรมชาติของเขาอยู่แล้ว ถ้าครูจะจัดประสบการณ์แนะนำให้เด็กได้เลี้ยงดู ให้อาหาร ได้เฝ้าสังเกตพฤติกรรมของสัตว์เลี้ยง เป็นประสบการณ์ที่จะเสริมให้เด็ก เป็นผู้มีความสนใจกว้างขวาง เข้าใจพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต ตลอดทั้งชีวิตของตนเองด้วย

2. ประสบการณ์ของสังคมนอกห้องเรียน

การนำเด็กไปศึกษานอกสถานที่ เข้าชมแหล่งอาชีพและองค์กรต่าง ๆ ทางสังคมในชุมชน นอกจากจะขยายขอบข่ายความสนใจของเด็กแล้ว ยังทำให้เด็กเข้าใจความสำคัญของงานอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ซี แอล มานด์ (C.L.Mand 1976:29-30) กล่าวถึงคุณค่าของการจัดการศึกษานอกชั้นเรียนไว้ว่าช่วยให้เด็กได้มีโอกาสเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่ไม่อาจแยกออกจากชีวิตมนุษย์ได้ การศึกษานอกสถานที่ไม่ใช่สิ่งที่ยุ่งยาก อาทิ การที่จะให้เด็กเห็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงของพื้นดิน เช่น การพังทลายของดิน ชั้นของดิน สามารถดูได้จากบริเวณสนามของโรงเรียน การศึกษานอกชั้นเรียนช่วยให้เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม พืช สัตว์ และเข้าใจบทบาทของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลก

เอส เอ เบรห์ม (S.A.Brehm 1969:19) ที่ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษานอกชั้นเรียนว่า การเรียนนอกระบบหรือเรียนนอกสถานที่เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กได้รู้เห็นสถานที่ใหม่ ๆ สิ่ง

ของใหม่ๆ และพบปะกับคนมากขึ้น การศึกษาแนวใหม่พยายามที่จะให้คนเรียนรู้วิธีการเรียนโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วคนต้องปรับตัวให้ทันกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงจะมีชีวิตอยู่อย่างมีความสำเร็จ ครูควรจะระลึกไว้ว่าประสบการณ์ที่กว้างนั้นมีส่วนที่จะช่วยในการพัฒนาการสื่อสารสัมพันธ์ และมีความนึกคิดขั้นสูงประสบการณ์ทั้งหมดของเด็กทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียนจะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ ถ้าโรงเรียนมีโครงการการศึกษาออกโรงเรียนที่เตรียมการไว้อย่างดี จะช่วยเปิดโลกสำหรับเด็กให้กว้างขึ้น ประสบการณ์ที่เด็กพบด้วยตนเองจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนให้มีความหมายจริงจังขึ้น การศึกษานอกสถานที่ที่วางแผนไว้อย่างดีจะช่วยให้เด็กพัฒนาอย่างเต็มที่

เอ็ม ดี สวาน (M.D.Swan 1970:2) ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของการจัดการศึกษานอกชั้นเรียนไว้ว่า ไม่เป็นการเพียงพอที่เด็กจะเรียนอยู่ในห้องแล้วมองออกมาซึ่งโลกภายนอก เด็กต้องการประสบการณ์ตรงที่น่าตื่นเต้น ได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง ค้นพบปัญหาและคำตอบในโลกของความจริง เป็นการช่วยให้เด็กได้เห็น ได้ศึกษาจากของจริงแทนภาพ หรือสัญลักษณ์จากหนังสือ หรือการสนทนาพูดคุย ครูสามารถที่จะให้เด็กได้สัมผัส ได้ประสบการณ์ตรงจากการศึกษานอกห้องเรียน ทำให้เด็กเกิดความชื่นชมต่อธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งเหตุการณ์ในแง่ประวัติศาสตร์เมื่อเด็กไปในสถานที่จริง

เจ คับบลิว สมิธ (J.W.Smith 1976:6-7) ได้กล่าวถึงคุณค่าของการศึกษานอกสถานที่ไว้ดังนี้

1. เป็นการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี มีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยผ่านประสบการณ์ตรง การเรียนรู้จะเริ่มที่วัตถุประสงค์ ความสนใจและความต้องการของเด็ก การรับรู้ทางประสาทสัมผัสต่างๆ สามารถจัดได้ง่ายและครบในการศึกษานอกห้องเรียน ไม่ว่าจะเป็นการมอง สิ่งแก่สัมผัส ได้ยิน ได้กลิ่น เป็นการเรียนที่มีชีวิตชีวา และเต็มไปด้วยความกระตือรือร้นของผู้เรียน

2. เป็นการเรียนการสอนที่พัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ เด็กกับครูได้วางแผนร่วมกัน ความรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดในห้องเรียนสี่เหลี่ยมเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่พบเห็นล้วนมีความหมายและก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ครูมีบทบาทในการแนะนำ สอนวิธีที่จะแสวงหาความรู้ แสวงหาคำตอบด้วยตนเอง การเรียนการสอนวิธีนี้จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความกระตือรือร้น ไม่หาความรู้ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ความคิดใหม่อยู่เสมอ

3. ค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา

3.1 ความหมายของค่าย

เสาวนีย์ เสนาสู (2529:189) กล่าวว่า การจัดค่ายนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการศึกษาของเยาวชนในศตวรรษนี้ ค่ายสามารถจัดสถานการณ์ต่างๆ ได้เหมือนกับชีวิตจริง ในกิจกรรมกลางแจ้ง และการจัดค่ายได้ตระหนักถึงโอกาสในการที่สมาชิกค่ายจะได้แสดงออกโดยประสบการณ์ของการเข้าค่าย ซึ่งจะเพิ่มมากขึ้นได้ในช่วงระหว่างการปิดภาคเรียน เนื่องจากการปิดภาคเรียนบางครั้งไม่สามารถมีอิทธิพลกับเด็ก และเยาวชนมากเท่ากับการจัดค่ายเพื่อช่วยเหลือการศึกษาของเขา คำว่า "ค่าย" (Camps) เป็นคำที่มีผู้นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศไทย เมื่อประมาณ 30 - 40 ปีมาแล้ว ก่อนหน้านั้นคนไทยก็มีประสบการณ์เกี่ยวกับค่ายพักแรมมาแล้วไม่น้อย แต่ในครั้งนั้นเรานิยมเรียกกันว่า "การแรมคืน"

เสวิมศรี เกษมศรี (2507:4) กล่าวว่า ค่ายเป็นหน่วยสมบูรณ์หน่วยหนึ่ง ซึ่งรับผิดชอบดูแลสวัสดิการของชาวค่าย มีผู้อำนวยกา และมกิจกรรมต่าง ๆ ทุกวัน โปรแกรมของค่ายตลอดระยะเวลาหนึ่งๆ นั้น มีกิจกรรมผสมผสานกันดี มีทั้งให้สนุกสนาน ทำงาน ศึกษา อภิปราย ฝึกหัดศิลปและวัฒนธรรม

จุนิทร์ ตกแต่ง (2512:3) กล่าวว่า ค่ายพักแรมเป็นกิจกรรมของการกินอยู่นอกสถานที่ เป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง ค่ายมีลักษณะคล้ายห้องทดลองของการศึกษาภาคปฏิบัติโดยการจัดแบบประชาธิปไตยให้กินอยู่ในค่าย ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เตรียมไว้ให้ได้อย่างเป็นกันเอง

จวินทร์ ธานีรัตน์ (2513:41) กล่าวว่า ค่ายพักแรมนั้น หากได้มีความหมายแต่เพียงการออกนอกบ้านไปพักแรมนอกสถานที่ หรือนอกเมืองเป็นหมู่คณะตามธรรมเนียมชาตินั้น หากแต่ค่ายพักแรมยังมีความหมายต่อชาวค่าย (Campers) มากกว่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นกระบวนการทางการศึกษาและสันตนาการโดยอาศัยธรรมชาติเป็นสื่อในการจัดประสบการณ์และการเรียนรู้ ในการใช้ชีวิตอยู่ในค่ายพักแรมนั้นด้วย

คณะกรรมการค่ายพักแรมของที่ประชุมสภาสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ (National Social Welfare Assembly) ของสหรัฐอเมริกาได้ให้คำนิยามเอาไว้ใกล้เคียงกับของ ดร.เบนสัน(Benson) และ ดร.โกลเบิร์ก(Gold Berg) (อ้างถึงใน วีระ วิเศษสมิต 2529:12) คือการอยู่ค่ายพักแรมที่จัดระเบียบ (Organized Camp) หมายถึงการจัดประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ และในทางการศึกษาของการใช้ชีวิตร่วมกันของชาวค่ายเป็นกลุ่มเป็นคณะนอกเมือง ซึ่งเป็นการนำเอาทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Resource) มาใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาร่างกาย จิตใจและสังคมของชาวค่าย ประสบการณ์เช่นนี้ย่อมได้รับการเรียนรู้จากการแนะนำของผู้นำที่มีประสบการณ์และได้รับการฝึกอบรมมาแล้วโดยเฉพาะเท่านั้น

เสาวนีย์ เสนาสู (2529:191) กล่าวว่า ความหมายดั้งเดิมของค่ายพักแรม ซึ่งหมายถึงการไปรมคืนนอกสถานที่ นอกกลางคืนกึ่งกลางทรายนั้น มาในปัจจุบันนี้ได้กลายมาเป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างยิ่งแก่คนเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กและเยาวชน เพราะได้กลายมาเป็นแบบหนึ่งของความสนุกสนานและการพักผ่อนหย่อนใจ โดยการใช้ชีวิตแบบง่ายๆ นอกสถานที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาของการศึกษาและสันตนาการในสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติ

ไวโอลา มิทเชล และไอดา บี ครอฟฟอร์ด (Viola Mitchell and Ida B.Crawford 1970:14) ให้ความหมายของค่ายที่จัดระเบียบไว้ว่า เป็นกิจกรรมปฏิบัติเบื้องต้นที่สำคัญ ส่วนมากจัดกับเยาวชน มีการใช้ชีวิตร่วมกันในที่พักที่จัดให้ มีการทำงาน การละเล่น การให้ความรักความเคารพ และกิจกรรมรายวันภายใต้การกำกับดูแลของผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์หรือผู้นำค่ายที่ผ่านการฝึกอบรมมาโดยเฉพาะ

จากหนังสือคู่มือการจัดค่ายพักแรม (กรมพลศึกษา 2537:13) ได้สรุปความหมายของค่ายจากการศึกษาของนักการศึกษาต่างชาติว่า การอยู่ค่ายพักแรมที่จัดระเบียบหมายถึง การผจญภัยเกี่ยวกับการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกชาวค่ายได้ทำงาน ได้พักผ่อนหย่อนใจทางนันทนาการ และได้ดำเนินชีวิตทางสังคมเป็นหมู่คณะในสภาพแวดล้อมนอกเมือง

จากคำจำกัดความของค่ายพักแรมข้างต้น สามารถสรุปลักษณะและความหมายของค่ายพักแรมได้ดังนี้

1. เป็นการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะนอกสถานที่
2. เป็นการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ ในการจัดประสบการณ์

เพื่อพัฒนาความคิด เจตคติ และการอยู่ร่วมกันในสังคม

3. เป็นการจัดโดยมีผู้นำที่มีประสบการณ์และได้รับการฝึกอบรมมาแล้วโดยเฉพาะ (Qualified Camp Leaders)

ดังนั้น ค่ายจึงมิได้มีความหมายเพียงการออกนอกบ้านไปพักแรมนอกสถานที่เป็นหมู่คณะเท่านั้น แต่ค่ายยังมีความหมายต่อสมาชิกค่ายมากกว่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการทางการศึกษา ในลักษณะการนำสื่อจากประสบการณ์ตรงในการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาความคิด เจตคติ ของเด็กและเยาวชนให้บรรลุจุดหมายของค่าย

3.2 ประวัติค่ายในประเทศไทย

สำหรับการจัดค่ายพักแรมในประเทศไทยนั้น ได้เกิดขึ้นมานานแล้วตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ นับเวลาหลายร้อยปี หากแต่เป็นค่ายพักแรมที่ยังไม่ได้มีการจัดระเบียบอย่างการจัดค่ายพักแรมในปัจจุบัน รูปแบบของค่ายพักแรมที่พบเห็นกันบ่อยที่สุดก็คือ การตั้งค่ายพักแรมในป่าซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เป็นปกติวิสัยของมนุษย์ในยุคนั้น จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 จึงได้มีการริเริ่มค่ายพักแรมทางการศึกษาที่มีการจัดระเบียบแห่งแรกของประเทศไทย นั่นก็คือ การจัดค่ายพักแรมของกองเสือป่า (กรมพลศึกษา 2537:2)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกองเสือป่าขึ้นในปี พ.ศ. 2454 โดยมีพระราชประสงค์ที่จะฝึกอบรมให้คนไทยมีความรักชาติ คิดป้องกันประเทศ มีมนุษยธรรม ให้รู้จักประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวมและประเทศชาติ กองเสือป่าเหล่านี้ได้รับการฝึกอบรมให้มีจิตใจอดทน รู้จักช่วยเหลือตนเอง ศึกษาภูมิประเทศโดยการฝึกซ้อมรบในป่า ออกค่ายพักแรมในป่า ต้องช่วยเหลือตนเองขณะที่อยู่ในป่าและการออกพักแรมในป่าไปกันเป็นหมวดหมู่ ซึ่งนับได้ว่าค่ายพักแรมของกองเสือป่าเป็นค่ายพักแรมค่ายแรกของไทยที่มีการจัดระเบียบขึ้นใหม่ (วีระ วิเศษสมิต 2529:2) เมื่อกองเสือป่ามั่นคงแล้ว รัชกาลที่ 6 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกองลูกเสือไทย กองแรกขึ้นที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง เรียกว่า "กองลูกเสือกรุงเทพฯที่ 1" การอยู่ค่ายพักแรมของลูกเสือก็เกิดขึ้นด้วย และต่อมากิจการลูกเสือเจริญขึ้นเป็นลำดับเพราะพระองค์ได้ทรงสั่งสอนด้วยพระองค์เอง การที่ลูกเสือเจริญขึ้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าการอยู่ค่ายพักแรมซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญของลูกเสือย่อมเจริญตามไปด้วย โดยเฉพาะในประเทศไทย การอยู่ค่ายพักแรมที่จัดระเบียบนั้นเป็นที่รู้จักนิยมและเห็นว่าเป็นจำเป็นเฉพาะในกิจการลูกเสือเท่านั้น (จรินทร์ ชานีรัตน์ 2513:24) สำหรับค่ายพักแรมเยาวชนใน

ประเทศไทย ค่ายพักแรมของ YMCA เป็นค่ายพักแรมแห่งแรก ที่จัดให้มีขึ้นในประเทศไทย เมื่อเดือนเมษายน 2496 ที่ชายหาดอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี (วาช เอ็ม ซี เอ 2535:87)

การอยู่ค่ายพักแรมได้จัดให้มีการสอนชั้นในสถาบันการศึกษาครั้งแรก โดยโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา ได้เริ่มต้นทำการสอนวิชาค่ายพักแรมขึ้นเป็นสถาบันแรก เพราะโรงเรียนที่ผลิตครูพลศึกษาคือมีความรู้ในวิชานันทนาการ ซึ่งวิชาค่ายพักแรมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนันทนาการ ในปลายปี พ.ศ.2497 เริ่มทำการสอนอย่างจริงจัง เมื่อเป็นวิทยาลัยพลศึกษาแล้ว เพราะมีอาจารย์ได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศมาทำการสอน เนื้อหาวิชาที่นิยมเอียงไปทางค่ายพักแรมนันทนาการ นักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษาต้องออกอยู่ค่ายพักแรมภาคปฏิบัติจริงประมาณ 5 - 7 วัน เพื่อฝึกฝนทางภาคทักษะและฝึกการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีซึ่งได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2497 เป็นต้นมา ต่อมาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดแผนกวิชาพลศึกษาขึ้นและได้เปิดสอนวิชาค่ายพักแรมขึ้นในปี พ.ศ.2504 ได้กำหนดให้ผลิตต้องออกค่ายพักแรมภาคปฏิบัติเช่นเดียวกัน ต่อมาแผนกสุขศึกษา คณะสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล ได้เปิดสอนวิชานันทนาการขึ้นในปี พ.ศ.2509 นักศึกษาของแผนกต้องออกภาคปฏิบัติ การค้างแรมประมาณ 3 - 5 วัน ในอนาคตคาดว่าจะมีสถาบันอื่นๆ เปิดการสอนวิชาค่ายพักแรมมากขึ้น เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ทำการเปิดสอนค่ายพักแรมขึ้นในปี พ.ศ.2511 เป็นต้น (วีระ วิเศษสมิต 2529:2)

3.3 ประเภทของค่ายพักแรมตามลักษณะและวิธีการจัด

กรมพลศึกษา (2537:23-25) ได้สรุปประเภทของค่ายไว้ดังนี้

1. ค่ายพักแรมธรรมชาติ (Nature Camp) หรือเรียกอีกแบบหนึ่งว่า ค่ายพักแรมแบบเดินทาง (Trip Camping) เป็นการใช้ชีวิตแรมคืนภายนอกสถานที่ ตัวค่ายหรือที่อยู่อาศัยแน่นอนถาวร อาศัยร่วมไม้ธรรมชาติ กระจอม หรือเต้นท์ มีการเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องมือหุงหาอาหาร อุปกรณ์เดินป่า ด้วยตนเอง ค่ายพักแรมแบบนี้ สามารถช่วยให้เยาวชนได้สัมผัสกับธรรมชาติที่แท้จริง มีการศึกษาดูด้วยตนเอง ฝึกการช่วยเหลือตนเองในด้านความเป็นอยู่ สำหรับเมืองไทยค่ายแบบนี้ยังไม่มีคนนิยมมากนัก เพราะต้องลงทุนมาก

2. ค่ายพักแรมแบบสหศึกษา (Co-education Camps) เป็นค่ายพักแรมที่จัดขึ้นเพื่อให้เด็กชายและเด็กหญิงได้มีกิจกรรมร่วมกัน ค่ายพักแรมส่วนใหญ่มีการแยกเด็กหญิงเด็กชายออกจากกัน ความ

จริงในด้านการศึกษาแล้ว ดร.เบนสัน และ ดร.โกลเบิร์ก ให้ความเห็นว่าไม่ควรแยก เพราะประโยชน์ที่เด็กจะได้เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อน เป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างเด็กหญิงกับเด็กชายได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันอย่างเหมาะสม เป็นการแก้ปัญหาในเรื่องเพศตรงข้ามที่ปฏิบัติผิด ๆ ทั้งในการปฏิบัติกิจกรรมอยู่ภายใต้การดูแลและแนะนำของผู้นำหรือที่ปรึกษาของค่ายพักแรม (Camp Counselor) อย่างใกล้ชิด

3. ค่ายพักแรมครอบครัว (Family Camps) ค่ายครอบครัวเป็นค่ายที่จัดขึ้นเนื่องจากสภาพปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลง สับสน ปัญหาต่างๆ ผลักดันและเพิ่มภาระแก่สมาชิกในสังคมเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องช่วยกันแบ่งเบาภาระที่เพิ่มขึ้น เป็นผลให้ครอบครัวขาดความอบอุ่นจนอาจเกิดปัญหานั้นได้ ฉะนั้นการอยู่ค่ายพักแรมจึงเป็นโอกาสอย่างดีที่จะให้สมาชิกในครอบครัวได้อยู่ร่วมกัน ประกอบกิจกรรมชาวค่ายร่วมกัน ทั้งยังเป็นการพักผ่อนร่วมกันท่ามกลางบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดี

4. ค่ายพักแรมอนุรักษ์ธรรมชาติ (Conservation Camps) เป็นค่ายพักแรมที่มีวัตถุประสงค์ให้ชาวค่ายหรือเยาวชนได้รับการฝึกอบรมให้มีนิสัยรักธรรมชาติ สำนักในคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้ พรรณพืช สัตว์ป่า ดิน น้ำ อากาศ ฉะนั้นกิจกรรมของค่ายพักแรมนี้โดยมากจะให้ชาวค่ายเลือกที่ตั้งค่ายเอง ทางเดินที่ สร้างที่พักเอง จัดสุขาภิบาล หาดแหล่งน้ำดื่มด้วยตนเอง

5. ค่ายพักแรมสุขภาพ (Health Camps) ค่ายพักแรมแบบนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะปลูกฝังนิสัยของชาวค่ายในเรื่องการรักษาสุขภาพพลานามัย และเรียนรู้ถึงสุขภาพเบื้องต้น (Basic knowledge of health) ในการที่จะรักษาสุขภาพอนามัยส่วนบุคคลและส่วนรวม การจัดกิจกรรมในค่ายได้แก่ การรักษาความสะอาด อาหารสุขภาพ การออกกำลังกาย เกมสันทนาการส่งเสริมสุขภาพพลานามัย และการฝึกหัดปฐมพยาบาลเบื้องต้น

6. ค่ายพักแรมสุดสัปดาห์ (Weekend Camps) ได้แก่ค่ายพักแรมที่จัดขึ้นในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ค่ายพักแรมประเภทนี้เป็นค่ายพักแรมที่ระยะเวลาสั้น ประมาณ 2 วัน คล้ายกับค่ายพักแรมครอบครัว คือ เป็นการใช้อำเภอเมืองทำกิจกรรมร่วมกัน พักผ่อนร่วมกัน ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี

7. ค่ายพักแรมกลางวัน (Day Camps) จัดขึ้นเป็นกรณีพิเศษสำหรับเด็กเล็กๆ ที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้ออกค่ายพักแรมเป็นระยะเวลานาน ๆ เพราะเด็กเล็ก ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้

เหมือนเด็กโต ดังนั้นการเด็กเล็กไปออกค่ายเป็นเวลานานจะมีปัญหาตามมาก ทั้งเรื่องอาหาร สุขภาพ ความปลอดภัย เป็นต้น แต่เพื่อที่จะให้เด็กเล็กได้ฝึกและรู้จักชีวิตชาวค่ายเบื้องต้น จึงมีการจัดกิจกรรม ค่ายเข้าไป เช่น กลั้วหรือค่ายกลางวันสั้น

8. ค่ายพักแรมถาวร (Residence Camps) เป็นค่ายพักแรมที่จัดว่ามีความสมบูรณ์ที่สุด เพราะมีตัวอาคาร สถานที่ ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกครบครัน ซึ่งอาจประกอบด้วย เรือนอำนวยการ ห้องประชุม บ้านพัก มีสถานที่สำหรับกางเต็นท์ มีสภาพภูมิประเทศป่าเขา อุดมด้วยพรรณพืช ป่าไม้ มีสนามกีฬา ลานเล่นรอบกองไฟ โรงอาหาร เรือนพยาบาล เป็นต้น ได้แก่ ค่ายลูกเสือ อุทยานแห่งชาติ ค่ายอเนกประสงค์ของเอกชน

9. ค่ายพักแรมอาสาสมัคร (Voluntary Work Camps) เป็นค่ายพักแรมที่ตั้งขึ้นเพื่อประสงค์ที่จะฝึกเยาวชนให้รู้จักการทำงานโดยเสียสละเวลาจากการละเล่น การเที่ยวเตร่ ให้นำมาทำงานบริการด้วยความสมัครใจ ในลักษณะงานอาสาพัฒนาท้องถิ่น เช่น สร้างถนน สะพาน ซ่อมแซมสาธารณสมบัติ ในประเทศไทย ได้แก่ ค่ายอาสาพัฒนาของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นต้น

10. ค่ายพักแรมสำหรับคนพิการ (Handicapped Camps) เป็นค่ายพักแรมที่จัดขึ้นเฉพาะบุคคลที่มีร่างกายไม่สมบูรณ์ หรือผิดปกติ รวมถึงความผิดปกติทางระบบประสาท ทางอารมณ์ จิตใจ การจัดค่ายสำหรับคนพิการสามารถช่วยลดปัญหาให้กับบุคคลเหล่านี้ ทำให้เห็นว่าชีวิตมีคุณค่า และมีโอกาสช่วยปรับปรุงส่วนบกพร่องของบุคคลพิการอีกด้วย

3.4 ความหมายของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา

กูด ปัญญาวงศ์ (อ้างถึงใน ปรีทศนา เกตุคุณิ 2537:39) กล่าวถึงค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาว่าเป็นรูปแบบการศึกษาธรรมชาติ โดยให้เด็กได้สัมผัสกับของจริง หรือที่เรียกว่าการศึกษาโดยประสบการณ์ตรง เด็กสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เด็กจะได้สัมผัสกับธรรมชาติและสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง จากกิจกรรม เช่น การเดินป่า การคุนกก เกมส์สร้างจิตสำนึก เป็นต้น

วราพร ศรีสุพรรณ (2539:75) กล่าวว่า ค่ายสิ่งแวดล้อมในที่นี้ น่าจะหมายถึง ค่ายที่นำวัตถุประสงค์ของสิ่งแวดล้อมศึกษามาเป็นวัตถุประสงค์ของการจัดค่าย ดังนั้น ค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาจึงหมายถึง

การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม รู้คุณค่าของธรรมชาติ มีจิตสำนึกที่ดีที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาล้างแวล้อม และมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยจัดโอกาสให้เยาวชนได้พักผ่อนร่วมกัน ซึ่งอาจจะเป็นการพักผ่อนภายในบริเวณโรงเรียน หรือการพักผ่อนภายนอกโรงเรียน และเน้นกิจกรรมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง

บรูซ อี แมทเทว (Bruce E. Mathew 1992:7) กล่าวว่า การจัดค่ายหรือการศึกษานอกห้องเรียนให้โอกาสและช่วยสร้างประสบการณ์พื้นฐานให้กับประชาชน กิจกรรมค่ายสามารถรวมวัตถุประสงค์ของสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยพัฒนาเนื้อหาสิ่งแวดล้อมให้กลมกลืนกับชีวิตชาวค่ายสนับสนุนการจัดกิจกรรมนอกเมืองและพัฒนาความเชื่อในความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันของสิ่งแวดล้อมเข้าไปในกิจกรรม

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึงค่ายพักผ่อนธรรมชาติ หรือค่ายพักผ่อนที่นำหลักการและวัตถุประสงค์ของสิ่งแวดล้อมศึกษาใช้ในการจัดค่าย เป็นสำคัญ

3.5 ความสำคัญของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา

วราพร ศรีสุพรรณ (2539:75-76) กล่าวถึงลักษณะและความสำคัญของค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้

ค่ายสิ่งแวดล้อม สามารถจัดโอกาสให้เยาวชนได้เชื่อมชัมกิจการต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ธุรกิจบริการ และกิจกรรมบริการสาธารณะต่างๆ เช่น การประปา การเก็บขนและการกำจัดขยะ และการระบายน้ำเสีย ซึ่งจะทำให้เยาวชนเข้าใจสถานการณ์การใช้ทรัพยากรและปัญหาล้างแวล้อมที่เป็นอยู่ได้ชัดขึ้น

ค่ายสิ่งแวดล้อม สามารถจัดโอกาสให้เยาวชนได้สัมผัสกับธรรมชาติเพื่อทำความเข้าใจสภาวะธรรมชาติตามความเป็นจริง เห็นอำนาจของธรรมชาติ และเข้าใจว่าตนเองอยู่ส่วนใดในธรรมชาติ

ค่ายสิ่งแวดล้อม สามารถจัดโอกาสให้เยาวชนได้มีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้ที่จะแบ่งปันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็พื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ และเป็นโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้ที่จะยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ในการนี้ครูควรจะช่วยชี้แนะให้เยาวชนลดการแข่งชันระหว่างกันลงให้ได้ และควรเน้นที่ความสำคัญของสิทธิส่วนรวมเพราะจะเป็นการช่วยลดปัญหาการแข่งชันทรัพยากรทั้งในปัจจุบันและในอนาคต และจะช่วยให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ระหว่างกันขึ้นแทน

ค่ายสิ่งแวดล้อม สามารถจัดโอกาสให้เยาวชนแสดงความคิดเห็นและแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่ ซึ่งจะสามารถทำให้เขาเกิดความมั่นใจในอำนาจของตนเอง และเกิดความรู้สึกร่วมกันรับผิดชอบ (commitment) ที่จะมีส่วนร่วมในการป้องกันรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของเขาต่อไป

ค่ายสิ่งแวดล้อม สามารถจัดโอกาสให้เยาวชนมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายและพึ่งพาธรรมชาติ ซึ่งหากทำให้เยาวชนเห็นคุณค่าของการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและพึ่งพาธรรมชาติได้ ก็จะทำให้ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองและฟุ่มเฟือยไปได้มาก

บรูซ อี แมทธิว (Bruce E. Mathew 1992 :p1-7) การศึกษานอกห้องเรียนและค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษามีบทบาทสำคัญในความหลากหลายของวัฒนธรรมทางการศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษามีส่วนส่งเสริมการเรียนรู้แง่มุมความแตกต่างของเชื้อชาติและกลุ่มชน ในการที่จะค้นพบการอยู่ร่วมกันอย่างยุติธรรมและสันติสุขบนความยั่งยืนของโลก การศึกษานอกเมืองและสิ่งแวดล้อมศึกษาช่วยให้เกิดการพิจารณาในเรื่องระบบของมนุษย์และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมให้มนุษย์ได้แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง การจัดค่ายหรือการศึกษานอกเมืองให้โอกาสและช่วยสร้างประสบการณ์พื้นฐานให้กับประชาชน

แมรี เฟธ เซนเนอร์ (Mary Faeth Chenery 1994:p20-25) แสดงความเห็นเกี่ยวกับหลักปรัชญา ทฤษฎีการจัดประสบการณ์ค่ายและผลประโยชน์เฉพาะที่ได้จากค่ายว่า การจัดประสบการณ์ที่หลากหลายสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และยังช่วยให้เด็กจำนวนมากเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อมที่กำลังเสื่อมลง ตลอดจนลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเยาวชนลงด้วย

จากความเห็นของนักสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ออกมาข้างต้น สรุปได้ว่าค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่สามารถให้โอกาสเด็ก และเยาวชนได้ประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเจตคติ และความตระหนักในการมีส่วนร่วมป้องกันรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ

3.6 วิธีการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา

ด้านการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา

การจัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาที่ให้โอกาสกับนักเรียน ได้โอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง มีประสบการณ์ตรงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในลักษณะการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติ นำไปสู่การพัฒนาเจตคติ และความตระหนัก ในการที่จะตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ได้มีผู้กล่าวถึงวิธีการจัดค่ายเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กล่าวไว้ดังนี้

วราพร ศรีสุพรรณ (2539:77) กล่าวว่า ลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของค่าย คือการเปิดโอกาสให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในการนี้ครูอาจจะนำวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อมาสร่างเป็นหน่วยการเรียนรู้การสอนที่มีลักษณะเสร็จสมบูรณ์ในตัวเอง มีวัตถุประสงค์ที่กำหนดแน่นอนชัดเจน มีการจัดประสบการณ์ในการเรียนจนครบกระบวนการ มีการใช้สื่อการเรียนหลาย ๆ อย่างโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับจากการปฏิบัติด้วยตนเอง โดยอาจเป็นการเรียนรู้ตามลำพัง และการเรียนรู้เป็นกลุ่มที่มีครูร่วมอยู่ด้วยหรือไม่มีครูร่วมอยู่ด้วยก็ได้ เยาวชนควรได้รับคำชี้แจงจากครูอย่างชัดเจนว่าเขาจะต้องทำอะไรบ้าง และครูจำเป็นต้องมีการเตรียมการและกำหนดวางแผนกิจกรรมไว้ล่วงหน้า และในบางกรณีครูอาจจำเป็นต้องพัฒนาสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่ หรือปรับปรุงสื่อที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ผู้เรียนใช้ประกอบในการเรียนรู้ของเขาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในวัตถุประสงค์การสอนข้อหนึ่ง ๆ นั้น ครูอาจพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ขึ้นมาหลาย ๆ หน่วยการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนทุก ๆ หน่วย หรือเลือกเรียนเพียงหน่วยใดหน่วยหนึ่งก็ได้ นอกจากนี้บางหน่วยการเรียนก็อาจตอบสนองต่อวัตถุประสงค์หลายข้อก็ได้ ในค่ายหนึ่ง ๆ ควรจะประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้หลายหน่วยการเรียนรู้ด้วยกัน ในบางหน่วยการเรียนรู้ครูอาจต้องมีบทบาทร่วมในการเรียนของนักเรียนมากบางหน่วย การเรียนอาจเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองได้จนจบกระบวนการ หน่วยการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ ในที่นี้หมายถึงแผนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งมีข้อกำหนดให้ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะต้องกำหนดวางแผนกิจกรรมไว้ล่วงหน้า

ลัดดาวัลย์ กัทสูพรรณ (2535:41) กล่าวว่า ในการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องศึกษาจุดประสงค์ให้ถ่องแท้เสียก่อนจุดประสงค์ของการจัดค่ายสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กเรียนทุกคนสามารถเข้า

ร่วมกิจกรรมได้นั้น เน้นให้นักเรียนมีความรู้และเข้าใจสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ดังนั้นจึงควรให้นักเรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ระบบนิเวศ ดิน หิน แร่ ท้องฟ้า ฯลฯ ส่วนกิจกรรมนั้นถ้าจัดให้นักเรียนรู้สึกสนุกและได้เรียนรู้แนวความคิดหลักทางด้านวิทยาศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมโดยไม่รู้ตัวจะทำให้ให้นักเรียนสนุก และเปลี่ยนความรู้สึกจากการเรียนที่ชากมาเป็นเรื่องง่ายผลที่ตามมาคือ นักเรียนจะรักและสนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

สำหรับจุดประสงค์ที่เน้นให้นักเรียนรู้จักอยู่ร่วมกันในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีทักษะในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันนั้น เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ข้อนี้ควรจัดให้มีกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ทำงานด้วยกันเป็นกลุ่ม ให้มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งได้แก่การจัดให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกใช้ชีวิตกลางแจ้งด้วยการนอนในเต็นท์ ประกอบอาหารค้ำเป็นหมู่ ๆ และให้มีเวลาเล่นพักผ่อนด้วยการจัดกีฬาประเภทที่เหมาะสมให้นักเรียนได้เล่นในระหว่างอยู่ค่าย

กิจกรรมทั้งหมดนี้สามารถจัดให้นักเรียนได้ฝึกทักษะในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและฝึกให้รู้จักตัดสินใจได้ด้วย

ด้านการรักษาความปลอดภัย

มาตรการด้านความปลอดภัย หรือการจัดการกับความเสี่ยง (Risk Management) นับเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่ง บาร์รี่ ลอว์ (Barry Law) (2539: 29) กล่าวว่า "การจัดการกับความเสี่ยงคือการป้องกันการประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น เพื่อลดความเสี่ยงจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการเรียนการสอนนอกสถานที่ครั้งนี้" การจัดการกับความเสี่ยงเป็นการหามาตรการการป้องกันเหตุอันตรายใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นขณะศึกษานอกห้องเรียน ซึ่งต้องมีการวางแผนล่วงหน้า องค์ประกอบสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือ ผู้ร่วมเดินทาง สิ่งแวดล้อมอุปกรณ์ กิจกรรมและทักษะความชำนาญของผู้นำ

หลักในการจัดการกับความเสี่ยง

1. ชี้ให้เห็นความเสี่ยงต่างๆที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกห้องเรียน
2. พัฒนาความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งต่อไป

สมาชิกในกลุ่ม

ผู้นำจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับลักษณะของสมาชิกกลุ่มในเรื่องต่อไปนี้ ระดับของสุขภาพ ประสบการณ์ ประวัติเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ ความกลัว อัตราส่วนของสมาชิกในกลุ่มย่อยต้องให้คละกันระหว่างผู้เรียนที่เคยมีประสบการณ์และยังไม่มีประสบการณ์

อุปกรณ์

ต้องคำนึงถึงอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับกิจกรรมและทักษะการใช้อุปกรณ์นั้น ๆ อาหารมีเพียงพอหรือไม่ กระเป๋าชากรณฉุกเฉินจะทำอย่างไร

สิ่งแวดล้อม

ความเสี่ยงอะไรบ้างที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น การข้ามแม่น้ำ การบุกฝ่าพุ่มไม้ ซ้ำหาคณะที่มีลมพัดแรง

กิจกรรม

กิจกรรมทุกกิจกรรมจะต้องมีความเสี่ยง เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ ถ้าผู้นำตระหนักถึงอันตรายก็จะเตรียมมาตรการการป้องกันเพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ และถ้าผู้นำสามารถบอกสิ่งที่เป็นความเสี่ยงได้ก็จะทำให้เกิดการตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม หรือเลือกสิ่งแวดล้อมที่มีความปลอดภัย เช่น ถ้ามีการวางแผนจะพานักเรียนไปศึกษานอกห้องเรียนที่ต้องเกี่ยวข้องกับน้ำ แต่บังเอิญ 2-3 วันก่อนหน้านั้นมีฝนตกหนัก ดังนั้นผู้นำจะต้องวางแผนเปลี่ยนสถานที่ที่จะใช้ในการเรียนการสอนนอกห้องเรียนใหม่ เพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายจากการจมน้ำตาย

การเสี่ยงแท้จริงและการรับรู้ว่าเป็นการเสี่ยงอันตราย REAL RISKS

ความเสี่ยงแท้จริง หมายถึง สิ่งที่จะทำให้สมาชิกถึงแก่ความตายหรือบาดเจ็บได้ เราควรหลีกเลี่ยงหรือมาตรการป้องกัน

การรับรู้ความเสี่ยง (Perceived risks)

ตัวอย่าง : การศึกษาบริเวณชายหาด

ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น	การเสี่ยงที่แท้จริง	รับรู้ว่ามีความเสี่ยง
คน	- อาจารย์ที่คุมไปมีน้อย ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง	- อาจจะตกลงไปในสระน้ำ - กลัวน้ำ - ได้รับความกดดันจากเพื่อน
อุปกรณ์	- ไม่มีอุปกรณ์ช่วยชีวิต - ไม่มีหมวก/ฮาตากันแดด	
สิ่งแวดล้อม	- น้ำลึก - มีหินเปลือกหินรอบ ๆ สระน้ำ - สภาวะไม่น่าปลอดภัย	- มีคลื่นขนาดใหญ่ - ว่ายออกไปในทะเล

การประเมินความเสี่ยง

ผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่จัดกิจกรรมนอกห้องเรียนจะเป็นผู้ตัดสินใจ และการตัดสินใจนั้นควรจะต้องเป็นผู้มีพื้นฐานประสบการณ์ความชำนาญความรู้ในด้านสิ่งแวดล้อมและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

จากการประเมินของผู้นำกิจกรรมจะได้ผลลัพธ์ 2 อย่างคือ

1. ระดับของความเสี่ยงเป็นที่ยอมรับและกิจกรรมนั้นยังคงสามารถดำเนินต่อไปได้
2. มีความเสี่ยงเกิดขึ้นมากไม่สามารถยอมรับให้ดำเนินกิจกรรม เช่นนั้นต่อไปได้ผู้นำกิจกรรมจะต้องเลือกกิจกรรมใหม่มาทดแทน

ตัวอย่าง กลุ่มของนักศึกษากลุ่มหนึ่งเดินทางไปศึกษาสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในหินที่ชายทะเลแห่งหนึ่งแต่เมื่อไปถึงปรากฏว่ามีลมแรง คลื่นขนาดใหญ่มาก ผู้นำเกรงว่านักเรียนจะเป็นอันตรายจากคลื่นขนาดใหญ่ ดังนั้นเมื่อคำนึงถึงความปลอดภัยจึงต้องย้ายสถานที่สำหรับกิจกรรมนั้นไปอยู่ในสถานที่ที่มีลมสงบกว่า

การลดความเสี่ยง

การลดระดับความเสี่ยงทั้งก่อนและระหว่างการดำเนินกิจกรรม

1. ต้องเป็นผู้ที่สามารถสั่งการได้ เช่นสั่งให้เคลื่อนย้ายออกจากสถานที่คาดว่าจะมีอันตราย
2. รู้จักสมาชิกในกลุ่มทุกคน การที่ผู้นำกิจกรรมรู้จักสมาชิกในกลุ่ม ทำให้รู้ถึงขีดความสามารถ ขีดจำกัด และความต้องการของสมาชิก เพื่อจะลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้

3. แจ้งให้สมาชิกทราบถึงสิ่งจำเป็นต่าง ๆ

ผู้นำที่ดีจะต้องแจ้งให้สมาชิกรับรู้ในเรื่องต่อไปนี้

- 3.1 แจ้งให้สมาชิกได้ทราบถึงเวลาเกี่ยวกับลักษณะของสถานที่ที่จะไปพร้อมทั้งทำแผนที่ให้
- 3.2 แนะนำกรณีหลงทางจากหมู่คณะ
- 3.3 บอกถึงอุปกรณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ และแนะนำผู้ที่ถือกระเป๋าเข้ายา

4. การสอนตามลำดับความยากง่าย เป็นการสอนโดยแบ่งกิจกรรมเป็นกิจกรรมย่อยเริ่มตั้งแต่กิจกรรมง่าย ๆ ไปจนถึงการใช้กิจกรรมที่ยากขึ้น เช่น การเวียนเกี่ยวกับการเดินเรือ

ขั้นตอนที่ 1 การเวียนโดยใช้แผนที่แบบง่าย ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติจริงจากสิ่งแวดล้อมบริเวณใกล้ ๆ

ขั้นตอนที่ 3 จากการออกปฏิบัติจริงในน่านน้ำ

5. การพัฒนาให้เป็นผู้ที่ใส่ใจในเรื่องความปลอดภัย การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อความปลอดภัยเป็น ขบวนการที่เกิดจากการรู้ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การใช้ความรู้และทักษะในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และต้องเป็นผู้ที่รู้จักใช้ทักษะการประเมินเหตุการณ์ในการป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ ก่อนที่จะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นได้

6. มีทักษะส่วนตัวที่เหมาะสมกับกิจกรรมที่ทำ การเป็นผู้นำกิจกรรมนอกหลักสูตรนั้น ผู้นำจะต้องมีทักษะและประสบการณ์มากมาย เพียงพอที่จะทำให้สมาชิกเกิดความมั่นใจในความปลอดภัยในกรณีที่มีอันตรายเกิดขึ้น หรือเหตุฉุกเฉิน เช่น ถ้าสมาชิกในกลุ่มมีการหอบหืดอย่างรุนแรงจะให้การช่วยเหลืออย่างไร (แบร์รี่ ลอว์ (Barry Law) 2539 : 29-33)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา นั้น ยังไม่มีผู้ใดทำวิจัยมาก่อน ผู้วิจัยจึงขอเสนองานที่ใกล้เคียงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ 2 เรื่อง คือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศึกษา และงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับค่ายพักแรม

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศึกษา

งานวิจัยภายในประเทศ

พูนสิน จันทร์วงศ์ (2522:87-92) ได้ศึกษาเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียน เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชามนุษย์และสิ่งแวดล้อม ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของครูผู้สอนกับนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษา คือ ครูจำนวน 36 คน และนักเรียนจำนวน 360 คน จากโรงเรียน 36 แห่ง วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ มีดัชนีเลขคณิต (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบค่าที (Z-test) ผลการศึกษาพบว่าครูและนักเรียนมีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ควรให้นักเรียนได้มีโอกาสเห็นสภาพปัญหา ผักกับปัญหาและมีการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ยังเห็นว่า การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ยังเป็นวิธีสอนที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า ครูและนักเรียนเคยชินกับการสอนแบบบรรยายมากกว่าวิธีอื่นๆ

สุภาวดี บุญโหนด (2529:158-170) ได้ศึกษาเรื่อง "การเปรียบเทียบวิธีสอนเนื้อหาสิ่งแวดล้อมศึกษา ของครูมัธยมศึกษาตอนต้น กับวิธีสอนที่เหมาะสมตามความคิดของนักวิชาการ" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบวิธีสอนเนื้อหาสิ่งแวดล้อมศึกษาระหว่างการสอนจริงของครูกับวิธีสอนที่เหมาะสมตามความคิดของนักวิชาการ และเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษา คือ ครูผู้สอน จำนวน 785 คน และนักวิชาการทางด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 28 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม 2 ชุด สำหรับครูผู้สอน 1 ชุด และนักวิชาการ 1 ชุด ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาสิ่งแวดล้อมส่วนมากครูใช้วิธีสอนแบบอภิปรายและบรรยาย แต่ความคิดเห็นของนักวิชาการเห็นว่า เนื้อหาสิ่งแวดล้อมส่วนมากควรใช้วิธีสอนแบบอภิปราย นอกจากนี้ในการจัดการเรียนการสอน ควรใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหา การใช้โสตทัศนูปกรณ์ ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อม

ลัดดาวัลย์ กัทสววรรณ และคณะ (2529:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาผลการใช้บทปฏิบัติการนำเที่ยวเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อมที่มีต่อเจตคติ และสัมฤทธิ์ผล การเรียนสิ่งแวดล้อมในระดับประถมศึกษาตอนปลาย และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมีจุดประสงค์เฉพาะเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ และเจตคติของนักเรียน เมื่อได้ศึกษาบทปฏิบัติการนำเที่ยวที่สร้างชั้นมีจำนวน 7 เรื่อง สำหรับใช้กับนักเรียน ทั้ง 2 ระดับคือ

ในระดับประถมศึกษาตอนปลายมี 4 เรื่องคือ เรื่องการนำเท็วรอบ ๆ โรงเรือน นำเท็วสวนสัตว์ นำเท็วโศคนชายฝั่งทะเล และนำเท็วอุทยานแห่งชาติสามหลั่น

ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมี 3 เรื่องคือ เรื่องนำเท็วรอบ ๆ โรงเรือน นำเท็วโศคนชายฝั่งทะเล นำเท็วอุทยานแห่งชาติสามหลั่น

โดยบทปฏิบัติการนำเท็วที่ใช้กับนักเรียนทั้งสองระดับชั้น มีชื่อเรื่องเหมือนกันแต่มีความยากง่ายแตกต่างกันกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายที่สุ่มตัวอย่างมาจำนวน 167 คน และนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 217 คน รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวน 384 คนที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2528 ของโรงเรียนต่าง ๆ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร และจังหวัดนนทบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนทั้งสองระดับชั้น เป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ส่วนเครื่องมือสำหรับประเมินเจตคติของนักเรียนนั้นเป็นรูปแบบที่ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า "เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย" หรือ "มีความเห็นเป็นกลาง ๆ" ต่อสถานการณ์ที่กำหนดให้ สำหรับวิธีการผลทั้งในเรื่องผลสัมฤทธิ์และเจตคติจัดทำโดยการทดสอบทั้งก่อนและหลังการใช้บทปฏิบัติการนำเท็ว โดยการวิเคราะห์ทางสถิติใช้ t-test วิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความก้าวหน้า หรือพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์และความก้าวหน้าของเจตคติ ผลการวิจัยโดยสรุปว่า บทปฏิบัติการนำเท็วเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อมทั้ง 7 เรื่องที่สร้างขึ้นประกอบการวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้นักเรียนทั้งสองระดับชั้นมีพัฒนาการทางด้านผลสัมฤทธิ์ทั้งหมด และมีบางเรื่องส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านเจตคติที่พึงประสงค์สูงชันมาก บางเรื่องส่งผลต่อพัฒนาการทางเจตคติของนักเรียนสูงชันบ้างมีเพียงเรื่องเดียวที่ไม่มีผลต่อพัฒนาการทางด้านเจตคติ

บานชื่น บุญประเสริฐ (2534:103-107) ได้ศึกษาเรื่อง "การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่ นักเรียน ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่ นักเรียนตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาคือ ครูสังคมศึกษา จำนวน 359 คน ในเขตการศึกษา 7 และเขตการศึกษา 8 จากโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 74 โรง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน ครูสังคมนักศึกษาทราบว่าครูส่วนใหญ่ปฏิบัติค่อนข้างบ่มอบในเรื่องต่อไปนี้คือ เน้นจุดประสงค์ให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นเนื้อหาสิ่งแวดล้อมเรื่องป่าไม้ จัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบัน ใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย ใช้สื่อการสอนประเภทรูปภาพ และวีดิผล ประเมินผลโดยเน้นด้านความรู้ความเข้าใจ ส่วนกิจกรรมที่ครูส่วนใหญ่จัดน้อยที่สุดคือ การเชิญวิทยากรมาบรรยายเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ครูสังคมนักศึกษาทราบว่า ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติค่อนข้างบ่มอบในเรื่องต่อไปนี้คือ เน้นจุดประสงค์ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตค่อนข้างบ่มอบ วางแผนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยครูเป็นผู้วางแผนและดำเนินการจัดกิจกรรมเองเป็นบางครั้ง กิจกรรมที่จัดน้อยที่สุด คือการเชิญวิทยากรมาบรรยายและสาธิตการนำวัสดุมาประดิษฐ์คิดแปลงเพื่อใช้ประโยชน์ วัดและประเมินผลโดยเน้นความรู้ความเข้าใจค่อนข้างบ่มอบ

3. การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ครูสังคมนักศึกษาทราบว่าครูส่วนใหญ่ปฏิบัติดังต่อไปนี้เป็นบางครั้งคือ เน้นจุดประสงค์ให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ในฐานะผู้ร่วมดำเนินการจัดกิจกรรมและวัดและประเมินผล โดยเน้นด้านความรู้ความเข้าใจส่วนกิจกรรมที่ครูส่วนใหญ่จัดร่วมกับชุมชนน้อยที่สุดคือการจัดตั้งโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในชุมชน

4. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมตามการรับรู้ของครูสังคมนักศึกษาส่วนใหญ่คือ การขาดแคลนสื่อการสอนที่ทันสมัย ขาดความสนใจและความร่วมมือจากนักเรียน และขาดการสนับสนุนและร่วมมือจากผู้บริหาร คณะครู และนักเรียน

มณฑิพย์ เพชรรุ่ง (2524:127-128) ได้ศึกษาเรื่อง "การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาในวิชาสังคมศึกษาเรื่อง "มลพิษทางน้ำ" ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างกลุ่มที่เรียนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในวิชาสังคมศึกษาเรื่อง "มลพิษทางน้ำ" ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่าง กลุ่มที่เรียนในห้องเรียนและกลุ่มที่เรียนนอกห้องเรียน ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนปากน้ำวิทยาคม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคที่ 2 ปีการศึกษา 2533 จำนวน 60 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ผู้วิจัยได้แบ่งตัวอย่างประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 30 คน โดยกำหนดให้กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มทดลองและเรียนนอกห้องเรียน และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุมเรียนในห้องเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ได้แก่ แผนการสอนและแบบสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นสำหรับใช้ทดสอบตัวอย่างประชากร วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าที่ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาในวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มที่เรียนนอกห้องเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนในห้องเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศึกษาภายในประเทศโดยสรุป พบว่า

1. ความเห็นของครูและนักเรียนในส่วนของ การเรียนการสอนเห็นว่าควรให้นักเรียนมีโอกาสเห็นสภาพปัญหา ผักแก๊สปัญหาและมีการปฏิบัติจริง
2. การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่เป็นวิธีสอนที่ดี
3. การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการทางเจตคติ ที่พึงประสงค์สูงขึ้นมาก
4. การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาควรใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหา
5. นักเรียนที่เรียนนอกห้องเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาสูงกว่ากลุ่มที่เรียนในห้องเรียน

งานวิจัยต่างประเทศ

พาส คอนเซ็ปชอง-เมเดล (Paz Concepcion-Medel 1974:3387-A, 3388-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง "A Conceptual Framework For Environmental Education Adapted to the Philippine Environment" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำโครงร่างวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาและสนับสนุนการศึกษาสิ่งแวดล้อมในฟิลิปปินส์ ซึ่งโครงร่างวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาได้มาจาก 1. เป้าหมายและจุดประสงค์ของการศึกษาแห่งชาติ 2. สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ 3. บทบาทของการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ 4. สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ และ 5. สภาพปัจจุบันขององค์การและเนื้อหาสาระของโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาในประเทศอเมริกาและบางประเทศ

โครงร่างวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วนคือ 1. วิธีการศึกษาสิ่งแวดล้อมและแนวทางในการนำไปปฏิบัติ 2. มโนทัศน์และกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา 3. วิธีการสอนของครูที่จะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และการสำนึกในเรื่องสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เรียน 4. แนวทางการ

อบรมครูผู้สอน และโปรแกรมกิจกรรมเสนอแนะต่าง ๆ โครงร่างสิ่งแวดล้อมศึกษานี้เสนอว่า กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงจากสิ่งแวดล้อม และปัญหาทางสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน
2. องค์ประกอบที่สำคัญสำหรับนำมาพิจารณาเพื่อจัดหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาจากความต้องการของชุมชน องค์ประกอบทางจิตวิทยาของผู้เรียน รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจ สังคม และลักษณะทางชีวภาคของชุมชน
3. การสอนวิทยาศาสตร์ เป็นองค์ประกอบหลักเกี่ยวกับการบรรจุสิ่งแวดล้อมศึกษาเข้าไปในหลักสูตรที่ใช้ในปัจจุบัน ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
4. การสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ใช้หลักการที่เน้นสหสาขาวิชา
5. วิธีการสอนส่วนใหญ่เน้นการจัดประสบการณ์นอกห้องเรียน การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน วิธีสืบสวนสอบสวน และการวิเคราะห์คุณค่า
6. การสอนควรเริ่มจากการให้ผู้เรียนรู้ปัญหาเพื่อก้าวไปสู่การสร้างเจตคติและเน้นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน
7. ครูควรมีการปรับปรุงทักษะการสอน เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจและความสำนึกในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม
8. การร่วมใจในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากนักเรียน ผู้ปกครอง ครู นักธุรกิจ ผู้นำชุมชน :เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นการช่วยส่งเสริมให้การศึกษาสิ่งแวดล้อมบรรลุเป้าหมายได้มากขึ้น

คาร์ล ชูฮิน ชวาบ (Karl Eugene Schwaab 1976:7752-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง "A Servey of the Effectiveness of Environmental Education Teaching Methods as Rated by Public School Teachers and Professors of Education in Illinois" โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ 1. เพื่อศึกษาผลจากการสอนด้วยวิธีต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ในการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา 2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักการศึกษาเกี่ยวกับองค์การที่จะตั้งขึ้นในอนาคต เพื่อฝึกอบรมครูก่อนปฏิบัติการและวิธีการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาว่าเป็นอย่างไร กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาคือ ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลที่สอนสิ่งแวดล้อมศึกษา จำนวน 117 คน และศาสตราจารย์ในวิทยาลัย จำนวน 43 คน ในมล

รัฐฉินออสส์ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบอัตราส่วนประเมินค่าของลิเคิร์ต (Likert) เกี่ยวกับการจัดอันดับวิธีสอนต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 2 ชุดคือ ชุดที่ 1 สอบถามครูผู้สอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับชั้น 12 ชุดที่ 2 สอบถามศาสตราจารย์ในวิทยาลัยที่มีโครงการให้การศึกษาแก่ครู ซึ่งผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ผลการศึกษาพบว่า

1. ครูในโรงเรียนรัฐบาล เห็นว่าวิธีการสอนที่ให้ผลดีสูงสุด ได้แก่ วิธีการที่เน้นให้นักเรียนปฏิบัติ มีส่วนร่วมในกิจกรรม
2. ครูมักใช้วิธีการสอนที่ตนเองประเมินว่าได้ผลน้อย
3. ครูส่วนใหญ่ไม่ค่อยใช้วิธีสอนแบบใหม่ เช่น เกมส์สถานการณ์จำลอง ทักษะศึกษา
4. การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการสอนที่นิยมใช้ในหมู่ข้าราชการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม
5. วิธีการสอนแบบเชิญวิทยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ มาบรรยาย ครูเห็นว่าได้ผลดี แต่พบว่าครูยังใช้วิธีการสอนที่น้อยมาก
6. วิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษามักจัดเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาต่าง ๆ แต่ในระดับมัธยมศึกษาแยกเป็นรายวิชาเฉพาะ
7. ครูส่วนใหญ่ต้องการรับการอบรมด้านวิธีการสอน การเตรียมเนื้อหาและการจัดกิจกรรมในวิชาสิ่งแวดล้อม
8. วิทยาลัยครูไม่เห็นความสำคัญของการฝึกอบรมครู เนื่องจากมีหน่วยงานเพียงหนึ่งในสี่เท่านั้นที่ต้องการครูที่สำเร็จการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา

จากงานวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยสรุป พบว่า

1. สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน
2. วิธีการสอนส่วนใหญ่เน้นการจัดประสบการณ์นอกห้องเรียนการใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชนวิธีสืบสวนสอบสวน และการวิเคราะห์คุณค่า
3. การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้นักเรียนได้ประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการสอนที่นิยมใช้ในหมู่ข้าราชการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม
4. ครูในโรงเรียนรัฐบาล เห็นว่าวิธีสอนที่ให้ผลดีสูงสุดได้แก่ วิธีการที่เน้นให้นักเรียนปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในกิจกรรม

4.2 งานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับค่ายพักแรม

งานวิจัยภายในประเทศ

สุรัตน์ แสงลออ (2527:24-25) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "ผลของกิจกรรมค่ายพักแรมต่อชาวค่ายทางด้านบุคลิกภาพการแสดงตัว-เก็บตัว" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงผลกิจกรรมค่ายพักแรมเยาวชน ที่มีต่อชาวค่าย ทางด้านบุคลิกภาพการแสดงตัว-เก็บตัว เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบบุคลิกภาพ M.P.I. (The Maudsley Personality Inventory) ตัวอย่างประชากร เป็นเยาวชน ชาย-หญิง ในระดับมัธยมศึกษา ที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายพักแรมของสมาคม ใจ.เอ็ม.ซี.เอ กรุงเทพมหานคร ในช่วงเดือนตุลาคม 2526 ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมค่ายพักแรมที่ได้รับการจัดอย่างมีเป้าหมายนั้น เป็นสื่ออย่างหนึ่งในการปรับปรุงลักษณะบุคลิกภาพของชาวค่ายแบบแสดงตัว-เก็บตัวของเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ เพราะกิจกรรมค่ายพักแรมเปิดโอกาสให้ชาวค่ายได้มีการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์จริง และการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคลิกภาพ

สุพล มั่นนิก (2527:139-142) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคณะกรรมการจัดค่ายพักแรมในสถาบันผลิตครูพลศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการจัดดำเนินการค่ายพักแรม" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการจัดค่ายพักแรมในสถาบันผลิตครูพลศึกษา เกี่ยวกับปัญหาในการจัดค่ายพักแรม เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามตัวอย่างประชากรคือคณะกรรมการจัดค่ายพักแรมในสถาบันผลิตครูพลศึกษา จำนวน 252 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. คณะกรรมการจัดค่ายพักแรม ในสถาบันผลิตครูพลศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการจัดค่ายพักแรมด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อยยกเว้นด้านบุคลากรที่มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ได้แก่บุคลากรไม่มีโอกาสในการศึกษาเพิ่มเติมและบุคลากรมีหน้าที่อื่นนอกเหนือจากการจัดค่ายพักแรม

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา ในการจัดค่ายพักแรมระหว่างคณะกรรมการจัดค่ายพักแรมในวิทยาลัยครูกับวิทยาลัยพลศึกษา และวิทยาลัยครูกับมหาวิทยาลัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ในปัญหาด้านสถานที่ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการเงินและด้านการจัดดำเนินการ

งานวิจัยต่างประเทศ

อัลเบิร์ต แอนเดรีย อเล็กซานเดรีย (Albert Andria Alexandria 1970:629-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Effect of Residential Camping Experience on Self-Concept of Boys From Low Income." โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชายอายุระหว่าง 12-15 ปี จำนวน 150 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองกลุ่มละ 75 คน และแบ่งกลุ่มทดลองออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือกลุ่มที่ 1 อายุระหว่าง 11.6-12.5 ปี จำนวน 20 คน กลุ่มที่ 2 อายุระหว่าง 12.6-14.5 ปี จำนวน 35 คน กลุ่มที่ 3 อายุระหว่าง 14.6-15.5 ปี จำนวน 20 คน ระยะเวลาทดลอง 6 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า

1. เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการอยู่ค่ายพักแรมไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในทุกเรื่อง
2. มีความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า แต่ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

เบเนดิก เอมมานูเอล คอเรน (Benedict Emanuel Coren 1971:6273-A) ทำการวิจัยเรื่อง "A Comparison of Social, Personal, and Physical Development of Males and Females Exposed to a Day Camp Environment." โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาในด้านสังคม ร่างกาย และบุคลิกภาพระหว่างเพศชาย-เพศหญิงหลังการอยู่ค่ายกลางวัน ใช้แบบทดสอบบุคลิกภาพกับโครงการค่ายกลางวันของเด็กชาย-หญิง อายุ 9-12 ปี จำนวน 48 คน ในมลรัฐเพนซิลเวเนีย สหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้เวลาร่วมกิจกรรมค่าย 6 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่ามี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงที่อยู่ค่ายสิ่งแวดล้อมกลางวัน (Day Camp Environment) กับเด็กชายและเด็กหญิงที่ไม่ได้อยู่ค่ายในด้านสังคมและสมรรถภาพทางกาย

ฮวนนิตา คาร์สัน ชิตวูด (Juanita Carson Chitwood 1977:2023-A) ทำการวิจัยเรื่อง "The Relationship between Environmental Knowledge, Environmental Attitudes, and Locus of Control in Selected Youth Conservation Camp Enrollees." โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความรู้ และทัศนคติของเยาวชนก่อนและหลังเข้าค่ายพักแรมอนุรักษ์ธรรมชาติ (Youth Conservation Camp) ระยะเวลา 8 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า ชาวค่ายมีความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับค่ายพักแรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับผลของกิจกรรมค่ายพักแรมที่มีต่อบุคลิกภาพ ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดค่ายพักแรม พบว่ากิจกรรมค่ายพักแรมมีผลต่อบุคลิกภาพของชาวค่าย ปัญหาเกี่ยวกับการจัดค่ายพักแรม อยู่ในระดับน้อย และเนื่องจากยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพ และปัญหาการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์และเกิดผลในการพัฒนาเจตคติและความตระหนักต่อสถานการณ์และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำวิจัยในเรื่องดังกล่าว เพื่อจะได้ทราบข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย